

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Гац Аліна Володимирівна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ
ЗАБОРГОВАНOSTІ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доцент Конєва Т. А.

Рецензент:
канд. екон. наук, доцент Нетудихата К.Л

Миколаїв 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сьогодні пивоварна галузь є одним з інвестиційно-привабливих секторів економіки. Не зважаючи на складну економічну ситуацію в Україні, пивний ринок перебуває на стадії динамічного розвитку. Вкласти кошти в пивоварну галузь дуже перспективно, оскільки пиво користується значним попитом серед споживачів та є рентабельним продуктом.

Проте виробництво пива в Україні значно скоротилось. Виробничі потужності завантажені лише наполовину. В першу чергу, це пов'язано зі зниження купівельної спроможності населення, а також це пов'язано з макроекономічними показниками країни і конфліктом на сході.

Кризові явища в політичній та економічній ситуації в Україні, зокрема нестабільність валютного курсу, проблеми в банківській системі, зниження платоспроможного попиту населення та суб'єктів господарювання, висока вартість фінансових ресурсів.

Усі ці проблеми спричинюють популярність комерційного кредитування серед підприємств. Це обумовлюється низькою вартістю, ступенем мобільності при фінансуванні ТМЦ, можливістю отримання відстрочки при оплаті. Для кредиторів надання комерційного кредиту сприяє розширенню кола покупців, ринків збуту, обсягів реалізації.

Зазвичай, кредиторська заборгованість стає джерелом фінансування операційної діяльності через дефіцит грошових коштів внаслідок зростання дебіторської заборгованості на підприємстві. У зв'язку з цим, можливо казати про певний ступінь взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. На жаль, практика функціонування вітчизняних підприємств свідчить про існування неузгодженості в обсягах дебіторської та кредиторської заборгованостей, строках їх погашення, що негативним чином відображається на фінансовому стані.

Взаємопов'язаність дебіторської та кредиторської заборгованості в процесі операційної діяльності обумовлює необхідність їх узгодження на підприємстві. Але реальна практика свідчить про певний дисбаланс.

Переважання дебіторської над кредиторською заборгованістю означає відволікання коштів з обороту і в подальшому може призвести до необхідності залучення дорогих кредитів банку і позик для забезпечення поточної діяльності підприємства. Значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською створює загрозу фінансовій стійкості підприємства. Все це може спричинити втрату ділової репутації, іміджу, довіри з боку контрагентів, втрати знижок за дострокову оплату, збитковість та навіть банкрутство підприємства.

Огляд існуючих наукових досліджень надає можливість виокремити різні концептуальні уявлення щодо обраної проблематики. Вітчизняні автори: Шеремет А. Д., Єфімова О. В., Максютов А. А., Панфілов А. В., Кулізбаков Б. К. - пропонують велику кількість підходів до аналізу товарної заборгованості, аналізують напрямки впливу її обсягу на загальний фінансовий стан підприємства.

Блінов О. А., Лавріщева Ю. А. та Гелета І. В. розробляють рекомендації щодо управління розрахунками з дебіторами та кредиторами, спрямовані на впровадження системи авансових платежів; використання векселів, укладання договорів з гнучкими умовами оплати.

Варто зазначити, що усі вище зазначені автори досить детально вивчали аналіз, оптимізацію розмірів та вплив кредиторської та дебіторської заборгованості на фінансову стійкість.

Однак жодна з концепцій не розкриває питання взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованостями. не зрозумілим залишається питання, чи має дебіторська заборгованість бути більшою за кредиторську заборгованість, або навпаки. Яким чином те чи інше співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю, особливо враховуючи популярність комерційного кредитування серед вітчизняних підприємств, може погіршити або поліпшити фінансовий стан суб'єкта господарювання.

З огляду на це, проблема, на вирішення якої спрямоване дослідження полягає у визначенні оптимального співвідношення між обсягами дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві, що сприяло б фінансовій

результативності та забезпечувало стабільний фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Основною гіпотезою є наступне: якщо визначити характер впливу взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованостей на фінансовий стан підприємства, можна обрати той тип співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, що забезпечує стабільний фінансовий стан досліджуваних суб'єктів господарювання пивоварної галузі України.

Метою дослідження є визначення оптимального співвідношення між обсягами дебіторської та кредиторської заборгованості, що сприяло б фінансовій результативності та забезпечувало стабільний фінансовий стан досліджуваних підприємств пивоварної галузі.

Для вирішення поставленої мети передбачається розглянути наступні завдання:

- здійснити критичний огляд літератури та виявити існуючі концепції щодо виявлення напрямків взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві;

- розробити методика дослідження визначеної проблематики,

- згідно методики провести емпіричний аналіз діяльності відібраних для дослідження підприємств, на основі фінансової звітності яких виявити стан дебіторської та кредиторської заборгованостей, у тому числі комерційного кредитування на даних суб'єктах господарювання;

- визначити характер взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованостями; встановити оптимальний рівень співвідношення між їхніми обсягами, які б забезпечували фінансову результативність та фінансову стабільність суб'єктів господарювання;

- здійснити інтерпретацію результатів та запропонувати шляхи удосконалення системи управління комерційним кредитуванням на підприємствах.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є процес управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в рамках операційної

діяльності підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованостей та її впливу на фінансовий стан підприємств пивоварної промисловості.

В дипломній роботі використані такі методи дослідження: аналізу та синтезу (при дослідженні особливостей фінансової сфери підприємства); статистичний (при оцінюванні динаміки показників фінансового стану); структурний аналіз (при дослідженні структури активів та пасивів суб'єкта господарювання); графічний та табличний методи (для наочного викладення систематизованої інформації щодо об'єкту дослідження); індукції та дедукції (при розробці рекомендацій щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованостями господарювання), елементарно-теоретичний метод (що базується на уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки дебіторської та кредиторської заборгованостей), методи емпіричного рівня: спостереження, порівняння, розрахунок, вимірювання (використовуються на етапі формування наукової гіпотези дипломної роботи).

Інформаційною базою є фінансова звітність підприємств, дані офіційних сайтів підприємств і спеціалізованих аналітичних порталів, статистичні збірники, науково-практичні та теоретико-методичні роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, дані Державної служби статистики України. Розрахунки здійснено на основі фінансової звітності за 2013 - 2017 років

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– методика дослідження взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств та його впливу на їхній фінансовий стан через аналіз: співвідношення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості; динаміки частки дебіторської заборгованості (кредиторської заборгованості) в активах (пасивах); структури та строків погашення дебіторської (кредиторської) заборгованості, зокрема товарної її складової; їхнього впливу на показники ліквідності, фінансової результативності (чистий дохід, чистий

прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, рентабельність), рух коштів від операційної діяльності; визначення коефіцієнту кореляції між дебіторською та кредиторською заборгованістю.

дістало подальшого розвитку:

– дослідження особливостей операційної діяльності підприємств пивоварної галузі. У тому числі було виявлено: прибутковість; розвиток виробництва за рахунок великих та середніх підприємств; жорстка конкуренція на ринку; залежність від забезпеченості підприємств основною сировиною, низький рівень інноваційної активності підприємств; зниження обсягів споживання пива;

– аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості на досліджуваних підприємствах, зокрема комерційного кредитування, внаслідок чого було виявлено: зростання питомої ваги дебіторської заборгованості в активах підприємств України; поступове скорочення строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей; нерівномірність обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей та їхніх строків погашення;

– аналіз впливу взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан підприємств пивоварної галузі, що визначило: порушення нормативного рівня загальної та абсолютної ліквідності; загальне зростання рентабельності у середньому по всіх підприємствах; нестабільність обсягів чистих грошових коштів від операційної діяльності; можна виокремити. Ступінь кореляційного взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованостями є доволі значним, меншим є коефіцієнт кореляції між товарною дебіторською та кредиторською заборгованостями.

– рекомендації щодо вдосконалення операційної діяльності підприємств пивоварної галузі, зокрема: розроблення типових договорів, що передбачають граничний термін сплати за продукцію; встановлення критеріїв кредитоспроможності, за якими постачальник визначає здатність покупця своєчасно виконати фінансові зобов'язання та можливі варіанти оплати; визначення оптимальних умов кредитування, чіткої процедури пред'явлення

претензій та рефінансування боргу; розширення системи авансових платежів, використання вексельної форми розрахунків, факторингу і форфейтингу.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні теоретичних знань з питань впливу застосування комерційного кредитування з метою підвищення платоспроможності та ліквідності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Проаналізовано фінансовий стан досліджуваних підприємств, а також визначено основні причини фінансової нестабільності та неплатоспроможності, на основі цього розроблено рівень співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, що може бути використано як методологічна база для вдосконалення системи управління та фінансового контролю.

Очікуваний результат полягає у тому, щоб на основі фінансової звітності підприємств (ПАТ «Карлсберг Україна», ПАТ «Охтирський пивоварний завод», ПАТ «САН ІнБев Україна», ПАТ «Фірма Полтавпиво», ПАТ «Хмельницький обласний пивзавод»), визначити проблеми неузгодженості обсягів, строків погашення наданого та отриманого комерційного кредиту, загальної дебіторської та кредиторської заборгованості, а також їхнього впливу на фінансовий стан вітчизняних підприємств.

Мотивацією в проведенні цього дослідження є зацікавленість у подальшому поглибленні знань з основ реалізації та фінансового забезпечення операційної діяльності суб'єктів господарювання для використання здобутих навичок у майбутній практичній роботі.

Для досягнення поставлених завдань дослідження у першому розділі наводиться огляд літератури та виявляються особливості реалізації загальних принципів кредитування при формуванні дебіторської (кредиторської) заборгованості на підприємстві. Наведено класифікацію видів комерційного кредиту, визначено його позитивні та негативні сторони. Це створює основу для подальших досліджень в наступному розділі.

Другий розділ присвячений обґрунтуванню методології дослідження проблеми неузгодженості обсягів, строків погашення наданого та отриманого

комерційного кредиту, а також її впливу на фінансовий стан вітчизняних підприємств.

Третій розділ – це емпіричний аналіз впливу проблеми неузгодженості обсягів, строків погашення наданого та отриманого комерційного кредиту на фінансовий стан підприємств пивоварної галузі. Зокрема, визначається роль динаміки обсягів дебіторської (кредиторської) заборгованості вітчизняних підприємств за 2013-2017 рр., їх частку у формуванні активів (пасивів) суб'єктів господарювання, строки погашення наданого та отриманого комерційного кредиту. Визначено вплив співвідношення даних статей балансу на фінансовий стан підприємств, зокрема на рівень їхньої ліквідності та прибутковості.

У четвертому розділі визначаються результати та дискусія з приводу визначення взаємопов'язаності дебіторської та кредиторської заборгованості в процесі операційної діяльності та їх узгодження на підприємстві пивної галузі. Обґрунтовується система рекомендацій щодо розв'язання поставленої проблеми та надається характеристика області застосування рекомендацій.

Результати магістерського дослідження були апробовані на Всеукраїнській науково-методичній конференції «Могилянські читання-2017: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (Миколаїв, 13-17 листопада, 2017 р.) та опубліковані в тезах та двох статтях у фахових наукових збірках України загальним обсягом 1,02 д.а.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 51 найменувань та 15 додатків. Основний зміст роботи викладено на 53 сторінках тексту. Дипломна робота містить 11 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу,

розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Огляд літератури щодо сутності взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості в процесі реалізації операційної діяльності підприємств», що містить два пункти, розкривається сутність та призначення комерційного кредитування операційної діяльності підприємств, наведено класифікацію його видів, визначено позитивні та негативні сторони, а також особливості операційної діяльності підприємств пивоварної галузі.

Кризові явища в політичній на економічній ситуації в Україні, зокрема нестабільність валютного курсу, проблеми в банківській системі, зниження платоспроможного попиту населення, висока вартість фінансових ресурсів спричинюють популярність комерційного кредитування серед суб'єктів господарювання. Станом на 31.12.2017 р. частка кредиторської заборгованості в пасивах вітчизняних підприємствах складає 26%, а частка дебіторської заборгованості в активах – 39,5%.

За даними підприємств, що аналізуються, частка дебіторської заборгованості в складі активів з кожним роком зростає. Так, у 2013 р. загальна дебіторська заборгованість по підприємствах у середньому сягає 8% від усіх активів, а в 2017 р. – 12%. Зокрема, частка товарної дебіторської заборгованості в активах змінилася відповідно з 5 % до 9 %. Кредиторська заборгованість має потужну частку в пасивах пивоварних підприємств. Зокрема, за останні 5 років частка кредиторської заборгованості в пасивах зросла з 16% до 29%, зокрема товарна кредиторська заборгованість – з 12 % до 23%.

Така популярність комерційного кредитування серед позичальників обумовлюється низькою вартістю, ступенем мобільності при фінансуванні ТМЦ, можливістю отримання відстрочки при оплаті. Для кредиторів надання комерційного кредиту сприяє розширенню кола покупців, ринків збуту, обсягів реалізації.

Зазвичай, кредиторська заборгованість стає джерелом фінансування операційної діяльності через дефіцит грошових коштів внаслідок зростання дебіторської заборгованості на підприємстві. У зв'язку з цим, можливо казати

про певний ступінь взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. На жаль, практика функціонування вітчизняних підприємств свідчить про існування неузгодженості в обсягах дебіторської та кредиторської заборгованостей, строках їх погашення, що негативним чином відображається на фінансовому стані.

Переважання дебіторської над кредиторською заборгованістю означає відволікання коштів з обороту і в подальшому може призвести до необхідності залучення дорогих кредитів банку і позик для забезпечення поточної діяльності підприємства. Значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською створює загрозу фінансовій стійкості підприємства. Все це може спричинити втрату ділової репутації, іміджу, довіри з боку контрагентів, втрати знижок за дострокову оплату, збитковість та навіть банкрутство підприємства. Це створює основу для подальших досліджень в наступному розділі.

У другому розділі обґрунтовано методологію дослідження взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств пивоварної галузі. У рамках методики було обрано напрямки для аналізу стану розрахунків з контрагентами, зокрема: частка дебіторської (кредиторської) заборгованості у формуванні активів (пасивів) вітчизняних підприємств; строк погашення дебіторської (кредиторської) заборгованості, в тому числі її товарної складової.

За нормативами строки дебіторської та кредиторської заборгованостей мають скорочуватись. Проте їх співвідношення має досягти певного рівня. Якщо строк дебіторської заборгованості більше за строк кредиторської заборгованості то відбувається відволікання коштів з обороту і в подальшому може призвести до необхідності залучення дорогих кредитів банку і позик для забезпечення поточної діяльності підприємства. Значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською створює загрозу фінансовій стійкості підприємства. Все це може спричинити втрату ділової репутації, іміджу, довіри з боку контрагентів, втрати знижок за дострокову оплату, збитковість та навіть банкрутство підприємства.

Додатково було відібрано показники для оцінки впливу дебіторської та

кредиторської заборгованості на фінансовий стан підприємств, у тому числі: показники ліквідності (поточна, швидка, абсолютна); фінансової результативності; рух коштів від операційної діяльності; визначення коефіцієнту кореляції між дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) ліквідності є найжорсткішим критерієм платоспроможності, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може за необхідності погасити за рахунок найліквідніших активів.

Для цілей аналізу можна застосовуються показники рентабельності, зокрема співвідношення фінансового результату від операційної діяльності та чистого доходу; чистого прибутку та чистого доходу. Таким чином, рентабельність за операційним (чистим) прибутком показує, скільки гривень операційного (чистого) прибутку припадає на 1 грн. чистого доходу. Позитивним є збільшення даних показників.

Для оцінки фінансового стану підприємств також залучено грошові потоки. Одним із показників успішності управління комерційним кредитом є стан грошових потоків. Зокрема чистий рух коштів від операційної діяльності, який формується за рахунок грошових надходжень (від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); повернення податків і зборів; у тому числі податку на додану вартість; цільового фінансування; інші надходжень) та витрачань на оплату (товарів (робіт, послуг); праці; відрахувань на соціальні заходи; зобов'язань з податків і зборів; інші витрачань).

Тісноту зв'язку між дебіторською заборгованістю та кредиторською заборгованістю можна розрахувати за допомогою коефіцієнту кореляції (r). Даний коефіцієнт використовується для визначення сили та напрямку зв'язку між незалежною (дебіторська заборгованість) та залежною (кредиторська заборгованість) змінними на основі відхилень фактичних значень кожного періоду від середнього значення за вибіркою.

Кореляційне відношення було розраховане за допомогою статистичних формул Excel, а саме КОРРЕЛ, на основі даних про дебіторську та

кредиторську заборгованості 5 обраних для дослідження підприємств у період 2013-2017 рр.

Отримані результати нададуть змогу визначити вплив співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей на фінансовий стан підприємств, а також можливість для вибору оптимального варіанту співвідношення джерел фінансування діяльності підприємств.

У третьому розділі здійснений «Емпіричний аналіз взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості та їх вплив на фінансовий стан підприємств».

Результати аналізу стану комерційного кредиту вітчизняних підприємств представлено у табл. 1. розрахунки якого здійснено на основі фінансової звітності за 2013-2017 рр.

Таблиця 1

Стан комерційного кредитування підприємств України

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Обсяг дебіторської заборгованості, млрд. грн.	1778,1	1962,8	2517,2	3945,6	3459,2
Частка дебіторської заборгованості в активах, %	31	32	31	39	35
Строк погашення дебіторської заборгованості, дні	272	161	156	187	175
Обсяг кредиторської заборгованості, млрд. грн.	2169,9	3151	2196,3	2587,4	2928,5
Частка кредиторської заборгованості в пасивах, %	38	52	27	26	29
Строк погашення кредиторської заборгованості, дні	365	229	186	138	130

Як показало дослідження, впродовж 2013-2017 рр. років господарської практики обсяг дебіторської заборгованості та її питома вага у загальній величині активів підприємств України поступово зростала, що свідчить про зміну структури оборотного капіталу.

Також необхідно зазначити позитивну тенденцію до зменшення строків погашення кредиторської заборгованості за 2013-2017 рр. на 235 днів. Якщо у 2013 році показник сягав 365 днів, то в 2017 році – 130 днів. Треба зауважити,

що у 2013 р. вітчизняні підприємства, отримуючи оплату від покупців через 272 днів, здійснювали розрахунки із постачальниками через 365 днів. Це створювало сприятливі умови для інвестування та отримання додаткового доходу. У 2017 р. ситуація змінилася. Строк погашення кредиторської заборгованості скоротився до 130 днів, але це призводить до фінансового напруження, оскільки дебіторська заборгованість буде погашена лише через 175 днів.

Вітчизняні підприємства характеризуються, при цьому, падінням рівня ліквідності. Щодо чистого прибутку тут ситуація дещо інша. У 2013-2015 рр. суб'єкти господарювання декларували збитки. Найнижчий рівень було зафіксовано у 2014 р. – 590067 млн. грн. Але, починаючи з 2016 року розпочалося зростання.

Для аналізу в дипломі обрано підприємства пивоварної галузі ПАТ «Карлсберг Україна» (підприємство 1), ПАТ «Охтирський пивоварний завод» (підприємство 2), ПАТ «САН ІнБев Україна» (підприємство 3), ПАТ «Фірма Полтавпиво» (підприємство 4), ПАТ «Хмельницький обласний пивзавод» (підприємство 5). Розрахунки було здійснено на основі фінансової звітності за 2013–2017 рр.

Якщо порівнювати загальні обсяги заборгованостей з контрагентами, то в більшості випадків дебіторська є набагато меншою за кредиторську заборгованість (табл. 2). Особливими випадками є підприємство 3 та 5, у яких дебіторська іноді складає 10-30% від кредиторської. Не можна не помітити стану справ у 2015 р., коли на відміну від попередніх років у підприємств 2,4,5 дебіторська навпаки у 1,5-2 рази перевищила кредиторську заборгованість.

Строк погашення дебіторської заборгованості є меншим за кредиторську, в тому числі це стосується і товарної її форми. Це може бути сприятливим для підприємств. Так, наприклад, на підприємстві 3 у 2017 р. термін погашення наданого комерційного кредиту складає 13 днів, а термін погашення отриманого комерційного кредиту складає 125 днів. Таким чином, протягом

112 днів підприємство може інвестувати отримані від клієнтів кошти, зокрема покласти на депозит, та отримати додатковий дохід.

Таблиця 2

Співвідношення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості на пивоварних підприємствах

Підприємства	2013	2014	2015	2016	2017
Дебіторська заборгованість/кредиторська заборгованість					
1	0,7	0,9	1,0	0,3	0,5
2	0,1	1,3	1,5	0,5	0,3
3	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
4	1,7	2,1	2,0	1,4	1,0
5	0,4	0,3	1,5	0,5	0,3
Товарна дебіторська заборгованість/ товарна кредиторська заборгованість					
1	0,8	0,7	0,8	0,6	0,6
2	0,1	0,9	1,7	0,5	0,4
3	0,01	0,1	0,01	0,1	0,1
4	3,1	3,5	5,6	1,6	1,1
5	11,8	9,8	5,1	20,3	31,1

З іншого боку, затримка у погашенні кредиторської заборгованості може призвести до погіршення ділової репутації підприємства, до підвищення цін та погіршення умов комерційного кредитування з боку постачальників.

У більшості досліджуваних підприємств вистачає грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, щоб погасити як мінімум 20% поточних зобов'язань. Разом з тим, треба відмітити певну не ефективність в управлінні їхніми найліквіднішими оборотними активами. Такий надлишок грошових коштів має бути інвестований у виробництво, інвестиційні проекти, цінні папери задля уникнення знецінення внаслідок інфляції.

Надання та отримання комерційного кредиту в кінцевому підсумку має відобразитися на фінансових результатах суб'єкта господарювання. Незважаючи на економічну кризу в країні, практично всі підприємства залишаються прибутковими (табл. 3). Загалом чистий дохід на всіх підприємствах зростав. У середньому по всім підприємствах відбулось зростання на 72%. Найменше зростання виявлено на 2 підприємстві, яке становить 13%.

Рентабельність та чистий рух коштів від операційної діяльності
підприємств

Назва	Показник	2013	2014	2015	2016	2017
1	Рентабельність операційної діяльності	19,2	21,5	12,8	12,5	15,7
	Рентабельність продажу	18	24	20	20	18
	Чистий рух коштів від операційної діяльності	832581	705299	1026198	1421625	1635478
2	Рентабельність операційної діяльності	15,2	11,8	5,9	3,8	1,2
	Рентабельність продажу	10	5	2	0,28	0,39
	Чистий рух коштів від операційної діяльності	4503	4477	3825	7967	3785
3	Рентабельність операційної діяльності	7,8	5,9	-6,7	-4,6	0,5
	Рентабельність продажу	6	12	7	3	9
	Чистий рух коштів від операційної діяльності	923547	465337	395001	597424	497437
4	Рентабельність операційної діяльності	1,5	8,7	7,1	11,6	1,1
	Рентабельність продажу	8	7	7	-4	-0,6
	Чистий рух коштів від операційної діяльності	9526	14208	30640	13214	6615
5	Рентабельність операційної діяльності	50,5	50,7	38,3	39,4	37,3
	Рентабельність продажу	41	41	49	41	43
	Чистий рух коштів від операційної діяльності	8665	3077	13096	20109	25165

Показник рентабельності операційної діяльності має досить галопуючий характер. За аналізований період усі підприємства мали значне зростання та падіння показника. Найбільше скорочення виявлено у підприємства 3, а саме на 93% за період 2013 – 2017 рр..

Якщо проаналізувати рентабельність продажу, то на усіх підприємствах вона мала галопуючий характер. Варто зазначити, що на підприємстві 5 даний показник сягає максимального серед усіх підприємств значення, наприклад у 2017 році – 43%. А у підприємства 2 рентабельність становить у 2017 році - 0,39%. Проте є підприємство 4 у якого даний показник у 2017 році мав від'ємне значення (-0,6%). Також можна виокремити загальне зростання рентабельності у середньому на 14%, що відповідає загальному зростанню рентабельності порівняно з даними минулого року.

Після аналізу рівня рентабельності виробництва на підприємстві продовжують аналізувати рентабельність всієї товарної продукції і одиниці продукції з метою одержання інформації про рентабельність продукції для прийняття управлінських рішень, направлених на усунення причин, які спричиняють випуск нерентабельної продукції.

Проаналізувавши співвідношення чистого прибутку до чистого доходу ми змогли виявити динаміку рентабельності продажу. І можемо зробити такі висновки, що на підприємствах 1, 3 та 5 відбулось скорочення даного показника. Проте на 2 та 4 підприємстві відбулось зростання.

Далі проаналізуємо чистий грошовий потік. Даний показник зріс на 1 та 5 підприємствах. На підприємствах 2,3 та 4 відбулось скорочення. Що є досить негативною тенденцією. На жаль, при зростанні реалізації на підприємствах відбувалось то зростання то падіння абсолютних обсягів чистих грошових коштів від операційної діяльності. Наприклад, на підприємстві 1 один закріпилась позитивна тенденція до зростання яка виявлена за весь період, що аналізується. На інших підприємствах зміни відбувались по різному. Були тенденції як до зростання так і до падіння. Наприклад, на підприємствах 3 і 4 домінувала тенденція до падіння. Це негативно, адже впливає на спроможність

підприємства профінансувати власну виробничу діяльність, забезпечити ресурсами інвестиційну діяльність, своєчасно погасити борги.

Кореляційне відношення було розраховане за допомогою статистичних формул Excel, а саме КОРРЕЛ, на основі даних про дебіторську та кредиторську заборгованість п'яти підприємств пивоварної галузі у період 2013-2017 рр. Протягом зазначеного періоду часу коефіцієнт дорівнює $r = 0,7$. Це означає, що кореляція є позитивною, а ступінь впливу – сильний. Отже, при скороченні дебіторської заборгованості, чого так намагаються досягти керівники підприємств, відбувається зменшення кредиторської заборгованості. А в результаті покращуються усі фінансові показники підприємств.

У четвертому розділі «Результати визначення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, що забезпечує стабільний фінансовий стан підприємств» обґрунтовується система рекомендацій щодо розв'язання поставленої проблеми та надається характеристика області застосування рекомендацій.

Аналіз стану комерційного кредитування вітчизняних підприємств виявив наступні тенденції. Протягом 2013-2017 рр. кредиторська заборгованість зросла на 35%, а дебіторська – на 95%. Станом на кінець 2017 р. зобов'язання з розрахунків за відвантажену (отриману) продукцію формують 34,7% активів (29,3% пасивів) суб'єктів господарювання України. Разом з тим, сума дебіторської заборгованості на 18% перевищує обсяги кредиторської.

За останні п'ять років є негативна тенденція до зростання та неузгодження між собою строків погашення наданого та отриманого комерційного кредиту.

З метою поліпшення стану розрахунків у практиці реалізації продукції у кредит підприємствам слід враховувати:

- термін надання кредиту (розроблення типових договорів, що передбачають граничний термін сплати за продукцію);
- критерії кредитоспроможності, за якими постачальник визначає здатність покупця своєчасно виконати фінансові зобов'язання та можливі

варіанти оплати, які звідси впливають;

– систему створення резервів за сумнівними боргами;

– систему збору платежів – процедури взаємодії з покупцями у випадку порушення умов оплати;

– систему знижок за обумовлений та достатньо короткий період оплати продукції.

Водночас, для ефективної системи взаємовідносин із покупцями підприємству необхідно забезпечити високоякісне формування портфелю споживачів, яким можна надавати кредит, визначати оптимальні умови кредитування, чітку процедуру пред'явлення претензій та рефінансування боргу.

Також практикувати використання підприємством сучасних форм кредитування (овердрафт, факторинг, вексельні кредити). Залучення оптимальних обсягів, позичених коштів сприяє зміцненню його економічної безпеки та підвищенню ефективності діяльності. Отримання підприємством кредитних ресурсів за допомогою такого інструменту як облігації має стати не панацеєю чи єдиним способом їхнього залучення, а лише додатковим методом кредитування. Оскільки має на меті зменшити ризик неотримання у повному чи достатньому обсязі грошових ресурсів, необхідних йому для розвитку своєї діяльності.

ВИСНОВКИ

Отримані результати магістерського дослідження надають змогу зробити наступні висновки теоретично-практичного характеру та запропонувати такі рекомендації для підприємств пивоварної галузі України:

1. Огляд існуючих наукових досліджень надає можливість виявити особливості операційної діяльності підприємств пивоварної галузі, зокрема: прибутковість; розвиток виробництва за рахунок великих та середніх підприємств; жорстка конкуренція на ринку; залежність від забезпеченості

підприємств основною сировиною, низький рівень інноваційної активності підприємств; зниження обсягів споживання пива.

2. Була розроблена методика дослідження взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств та його впливу на їхній фінансовий стан через аналіз: співвідношення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості; динаміки частки дебіторської заборгованості (кредиторської заборгованості) в активах (пасивах); структури та строків погашення дебіторської (кредиторської) заборгованості, зокрема товарної її складової; їхнього впливу на показники ліквідності, фінансової результативності (чистий дохід, чистий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, рентабельність), рух коштів від операційної діяльності; визначення коефіцієнту кореляції між дебіторською та кредиторською заборгованістю.

3. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості на досліджуваних підприємствах, зокрема комерційного кредитування, виявив зростання питомої ваги дебіторської заборгованості в активах підприємств України; поступове скорочення строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей; нерівномірність обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей та їхніх строків погашення.

4. Аналіз впливу взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан підприємств пивоварної галузі засвідчив: порушення нормативного рівня загальної та абсолютної ліквідності; показник чистого прибутку зростав на 3 з 5 підприємств; окрім динаміка рентабельності продажу показала як і падіння так і зростання; нестабільність обсягів чистих грошових коштів від операційної діяльності; можна виокремити загальне зростання рентабельності у середньому по всім підприємствах. Ступінь кореляційного взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованостями є доволі значним, меншим є коефіцієнт кореляції між товарною дебіторською та товарною кредиторською заборгованостями.

5. На основі досліджень була підтверджена гіпотеза, якщо визначити характер впливу взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованостей

на фінансовий стан підприємства, можна обрати той тип співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, що забезпечує стабільний фінансовий стан досліджуваних суб'єктів господарювання пивоварної галузі України, зокрема для підприємств пивоварної галузі. Визначено, що для кожного підприємства зменшення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей є кращим варіантом.

6. Щодо вдосконалення операційної діяльності підприємств пивоварної галузі, рекомендовано: розроблення типових договорів, що передбачають граничний термін сплати за продукцію; встановлення критеріїв кредитоспроможності, за якими постачальник визначає здатність покупця своєчасно виконати фінансові зобов'язання та можливі варіанти оплати; визначення оптимальних умов кредитування, чіткої процедури пред'явлення претензій та рефінансування боргу; розширення системи авансових платежів, використання вексельної форми розрахунків, факторингу і форфейтингу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ:

1. Гац А. В. Роль дебіторської та кредиторської заборгованості в забезпеченні операційної діяльності підприємств./Гац А. В., Конєва Т.А.// «Могилянські читання: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» – Миколаїв: Видавництво ЧНУ ім. П. Могили, 2017 – 100с., С. 77-79.
2. Конєва Т. А. Стан комерційного кредитування на вітчизняних підприємствах. / Конєва Т.А, Гац А. В. //Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», 2018. – 194 с., С. 163-167с.
3. Конєва Т.А. Роль дебіторської та кредиторської заборгованості в забезпеченні операційної діяльності підприємств пивоварної. / Конєва Т.А., Гац А. В.// Соціально-економічні засади формування економічної системи України / О.О. Непочатенко. – Умань: Видавець «Сочінський», 2019. – 276 с., С. 134-139.

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота присвячена визначенню оптимального співвідношення між обсягами дебіторської та кредиторської заборгованості, що сприяло б фінансовій результативності та забезпечувало стабільний фінансовий стан досліджуваних підприємств пивоварної галузі.

У рамках поставленої мети, в даному дослідженні були: здійснений критичний огляд літератури та виявлені існуючі концепції щодо напрямків взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві; розроблено методику дослідження визначеної проблематики; проведено емпіричний аналіз діяльності відібраних для дослідження підприємств, на основі фінансової звітності яких виявлено стан дебіторської та кредиторської заборгованостей, у тому числі комерційного кредитування на даних суб'єктах господарювання; визначено характер взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованостями; здійснено інтерпретацію результатів та запропонувати шляхи удосконалення системи управління комерційним кредитуванням на підприємствах.

Внаслідок проведеного дослідження виявлено особливості операційної діяльності підприємств пивоварної галузі. Удосконалено методику дослідження взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств та його впливу на їхній фінансовий стан.

Досліджувані підприємства характеризуються зростанням питомої ваги дебіторської заборгованості в активах підприємств України; поступовим скороченням строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей; порушенням нормативного рівня загальної та абсолютної ліквідності; нестабільністю чистих грошових коштів від операційної діяльності; значним ступенем кореляційного взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованостями.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, комерційний кредит, ліквідність, автономність, фінансові результати, грошові потоки.

ANNOTATION

The thesis is devoted to determining the optimal balance between receivables and payables, which would contribute to financial performance and ensure a stable financial position of the breweries in the studied enterprises.

Within the framework of this goal, in this study were: a critical review of literature and revealed existing concepts for identifying directions of the relationship of receivables and payables at the enterprise; the methodology of research of a certain problem has been developed; The empirical analysis of the activities of enterprises selected for research, based on the financial statements of which the state of accounts receivable and payables, including commercial lending on these economic entities, has been identified; the nature of the relationship between receivables and payables is determined; the optimal level of correlation between their volumes was established, which would ensure the financial efficiency and financial stability of the subjects of management; interpreted the results and offered ways to improve the system of management of commercial lending at enterprises.

As a result of the research, the peculiarities of the operating activity of the enterprises of the brewing industry were revealed: profitability; development of production at the expense of large and medium enterprises; tough competition in the market; dependence on the provision of the enterprises with the main raw material, low level of innovation activity of enterprises; decrease in beer consumption.

The methodology for investigating the relationship between receivables and payables of enterprises and their influence on their financial status through analysis is improved: the ratio of amounts receivable and payable; dynamics of the share of receivables (accounts payable) in assets (liabilities); structure and terms of repayment of receivables (payables) debts, in particular the commodity component thereof; their impact on the indicators of liquidity, financial performance (net income, net profit, operating profit, profitability), the movement of funds from operating activities; determination of the correlation coefficient between receivables and accounts payable.

The offered methodology allowed analyzing the state of accounts receivable

and payables at the investigated breweries' enterprises, as a result of which: the growth of the proportion of receivables in assets of Ukrainian enterprises; gradual reduction of maturities of accounts receivable and payables; uneven amounts of receivables and payables and their maturities.

The effect of the relationship between receivables and payables on the financial situation of the enterprises in the brewing industry has determined the violation of the standard level of general and absolute liquidity; overall growth of profitability on average for all enterprises; volatility of net cash flows from operating activities. The degree of correlation between receivables and payables is quite significant, and the correlation coefficient between commodity receivables and payables is lower.

Recommendations were made for improving the operational activity of brewing enterprises, in particular: development of standard contracts providing for the maximum payment period for products; establishment of creditworthiness criteria, by which the supplier determines the ability of the buyer to timely fulfil the financial obligations and possible payment options; determining the optimal conditions for lending, a clear procedure for presenting claims and refinancing debt; expansion of the system of advance payments, use of bill-notes, factoring and forfeiting.

Key words: accounts receivable, accounts payable, commercial credit, liquidity, autonomy, financial results, cash flows.